

Haastattelu

Koulusurmat mediaspektaakkelina

Professori Douglas Kellnerin haastattelu

Professori Douglas Kellner on yksi maailman johtavista mediakulttuurin tutkijoista ja tutkimuksen popularisoijista. Kellner on koulutukseltaan filosofi. Hänen väitöskirjansa vuodelta 1973 käsitteli Heideggerin käsitystä autenttisuudesta. Sittemmin Kellner on pyrkinyt yhdistämään työssään eurooppalaista filosofiaa ja kriittistä tutkimusta kulttuurintutkimuksellisesti orientoituneeseen mediatutkimukseen. Suomessa Kellneriin teos *Mediakulttuuri* (1997) on saavuttanut laajan lukijakunnan. 2000-luvulla professori Kellneriä on kiinnostanut erityisesti erilaisten mediailmioiden analyysi mediaspektaakkelin käsitteen avulla. Tällä hetkellä Kellner hoitaa George F. Kneller -professuuria opetuksen filosofiassa Kalifornian yliopistossa, Los Angelesissa (UCLA). Häneltä julkaistiin äskettäin kirja *Guys and guns amok* (2008), joka käsittelee koulusurmia. Kellner luennoi Helsingin yliopistossa 6.–7.11. pidetyssä Violence and Network Society -konferenssissa. Tässä haastattelussa Kellner avaa teoksensa taustaa ja käyttämiään käsitteitä, kuten ajatusta mediaspektaakkelista.

1) Koulusurmat ovat puhuttaneet yhteiskuntatieteilijöitä etenkin 2000-luvulla. Surmia ovat tutkineet niin sosiologit, kriminologit, psykologit, kasvatustieteilijät kuin nuorisotutkijatkin (ks. esim. Newman ym. 2005; Larkin 2007; O'Toole 2007; Hoikkala & Suurpää 2009; Oksanen & Räsänen 2008; Kiilakoski 2009). Sosiologisissa ja kriminologisissa tutkimuksissa on nostettu esille yhteiskunnallinen näkökulma. Yhteiskuntaa ja sen mikrokosmosta, koulua, on analysoitu sosiaalisen väkivallan synnyttäjänä. Psykologisissa tutkimuksissa taas huomion kohteeksi on nostettu yksilö, joka turvautuu kouluväkivaltaan. Tutkijat ovat yrittäneet selvittää, millaisia persoonallisuuden piirteitä ja henkilöhistoriallisia yhtäläisyyksiä koulusurmaajista on löydettävissä. Koulusurmia on pidetty tyypillisesti mediayhteiskunnan ilmiönä, joten myös koulusurmien ja median välistä yhteyttä on tutkittu varsin paljon (esim. Muschert 2007; Muschert & Carr 2006; Burns & Craford 1999; Chyi & McCoombs 2004; Raittila ym. 2008; 2009; Hakala 2009; Sumiala & Tikka 2009; Raittila 2008; 2009; Juntunen 2009). Mediatutkimuksen painopiste on ollut erityisesti tapausten uutsioinnin analyysissa journalismin tutkimuksen näkökulmasta. Sen sijaan tutkimusta koulusurmista osana vallitsevaa mediakulttuuria on varsin vähän (vrt. Muschert 2007).

Professori Kellner, teiltä julkaistiin vuonna 2008 mediakulttuurin näkökulmasta koulusurmia analysoiva kirja, *Guys and guns amok: Domestic terrorism and school shootings from the Oklahoma City bombing to the Virginia Tech massacre*. Voisitteko kertoa meille, miten päädyitte valitsemaan tämän synkän aiheen?

DK: Siinä kävi niin, että törmäsin kirjan problematiikkaan aivan sattumalta. Minun piti luennoida Virginia Tech -yliopistossa viikko kouluammunnan jälkeen. Ammunnan

tapahtumapäivänä, 16. huhtikuuta 2007, kirjoitin sähköpostia kollegalleni Blacksburgiin Virginiaan liittyen siihen, mihin keskittyisin seuraavan viikon luennossani. Satuinen menemään *New York Timesin* sivuille ja sain kauhukseni tietää Virginia Techin verilöylystä. Tieto humanististen aineiden ja kielten luentorakennuksen ammuskelusta huolestutti minua erityisesti, koska tunnen henkilökohtaisesti ihmisiä noilta laitoksilta. Siksi seurasin ja analysoin tapahtumia tarkasti niiden kehittyessä. Tallensin materiaalia valtamediasta, vaihtoehtoisista lähteistä, kuten blogeista ja muilta verkkosivuilta, myös MySpace- ja YouTube-sivustoilta. Sain pian tietää, ettei kukaan ystäväistäni ollut kuollut, mutta jaoin Virginia Techin yhteisön surun ja tapahtuma kosketti minua syvästi. Tästä syystä päätin kirjoittaa tapahtumaan liittyneestä mediaspektaakkelista kriittisen ja diagnostisen analyysin sen sijaan, että olisin vain kertonut yksioikoisesti tapahtumien kulusta.

Tajusin mediaspektaakkelin olevan tärkeä tekijä Virginia Techin verilöylyssä, kun ampujan (Seung-hui Cho) multimedia-aineisto videosaarroiin ja aseposeerauskuvineen julkaistiin. Kävi ilmi, että Cho oli epäonnistunut näytelmäkirjailija ja kirjoittaja. Nyt hänestä oli tullut ”Virginia Techin verilöylyn” tuottaja, ohjaaja ja tähti. Näytti siltä kuin verilöylyn mallina olisi ollut John Woo -elokuva, joten Chon tarkoituksena oli varmasti luoda mediaspektaakkeli. Ajateltuani asiaa tulin siihen tulokseen, että tämä on juuri mitä Timothy McVeigh teki Oklahoman pommillaan 90-luvun alussa. Myös Unabomber loi kauhuspektaakkelin julistaakseen kritiikkiään teollisesta yhteiskunnasta, ja esimerkiksi Columbinen kouluampujat kehittivät huolellisen medianäytelmän ampumatapahtumista. Tämä sai minut tutkimaan yhtäläisyyksiä kouluamuntojen ja kotimaisten terroritekojen välillä ja kokosin tulokset kirjaani, *Guys and guns amok*.

2) Keskustelua mediaspektaakkelista on käyty jo 1960-luvulta lähtien. Käsitteen toi kriittiseen yhteiskuntatutkimukseen ranskalainen yhteiskuntaradikaali ja situationisti-liikkeen kärkihahmo Guy Debord. Debordin kirjoittama manifesti *La société du spectacle* (1967) (suom. *Spektaakkelin yhteiskunta*) kumpuaa 1960-luvun poliittisesta maisemasta ja tilanteesta, jossa nuori vasemmistoradikaalisukupolvi ryhtyi haastamaan rajusti yhteiskunnan valtarakenteita ja vallassa olevaa eliittiä eri puolilla Eurooppaa. 1980-luvulta lähtien keskustelu mediaspektaakkelista kiihtyi etenkin Jean Baudrillardin (1985) kirjoitusten myötä. Baudrillardin ajatuksia simulaatiosta, tyhjästä kierrosta vailla yhteyttä alkuperäänsä, voidaan tulkita sekä mediaspektaakkelin täydellistymisenä että samalla sen merkityksen lopullisena tyhjentymisenä ja raukeamisena (ks. esim. Sumiala-Seppänen & Stocchetti 2007).

1990-luku toi keskusteluun mukaan mediatapahtuman käsitteen. Mediatapahtuma-käsitteen luojina pidetään puolestaan Daniel Dayania ja Elihu Katzia, jotka julkaisivat vuonna 1992 teoksen *Media events: The live broadcasting of history*. Mediatapahtumassa keskeistä on seremoniallisuus ja tapahtuman yhteisöllinen merkitys. Dayan ja Katz määrittelevät mediatapahtuman etenkin television lajityypiksi. Mediatapahtumaa luonnehtii siten suora lähetys (*live broadcasting*) sekä päivittäisen mediaritmin ja rutiinin keskeytyminen. Mediatapahtuma on käsikirjoitettu ja etukäteen valmisteltu, valtava yleisö – ”koko maailma” – katsoo lähetystä, ja katsomiseen liittyy sosiaalisia ja normatiivisia odotuksia, tapahtumaa on ”pakko katsoa”. Media-kerronnassa on seremoniallinen sävy, joka pyrkii yhdistämään ihmisiä. Varsin laajalti on hyväksytty käsitys siitä, että mediatapahtumat korostavat enemmän tapahtuman

yhteisöllisiä ja seremoniallisia vaikutuksia, kun taas mediaspektaakkeli – kriittisen tutkimuksen käsitteenä – muistuttaa spektaakkelin ihmisiä vieraannuttavasta vaikutuksesta (vrt. Sumiala-Seppänen & Stocchetti 2007).

Pohdinkin sitä, mitä te, professori Kellner, tarkoitate mediaspektaakkeilla kirjoittaessanne koulusurmista? Entä miten mediaspektaakkelin käsite auttaa meitä ymmärtämään kouluväkivaltaa?

DK: Näkemykseni mediaspektaakkelista pohjautuu Guy Debordin ajatukselle spektaakkelin yhteiskunnasta, mutta eroaa huomattavasti Debordin käsitteestä. Debordin mukaan spektaakkeli ”yhdistää ja selittää hyvin monenlaisia näkyviä ilmiöitä” (”unifies and explains a great diversity of apparent phenomena”, Debord 1967, 10). 1960-luvulla syntynyt ajatus jatkaa edelleen leviämistään internetissä erilaisilla akateemisilla ja alakulttuuriin liittyvillä sivustoilla. Se kuvaa media- ja kulutusyhteiskuntaa, joka on järjestäytyneet kuvien, hyödykkeiden ja lavastettujen tapahtumien tuotannon ja kulutuksen ympärille.

Debord kuvasi spektaakkeli-käsitteellä media- ja kulutusyhteiskuntaa kokonaisuudessaan, mukaan lukien tuotteiden myyntipakkaukset, mainostamisen ja näytteille asettamisen, sekä mediatuotannon ja sen vaikutukset. Mediaspektaakkeli-termiä käyttäessäni viittaan lähinnä erilaisiin joukkotiedotusvälineissä tuotettuihin ja levitettäviin teknologiapohjaisiin mediatuotantoihin, aina radiosta ja televisiosta internetiin ja viimeisimpiin langattomiin laitteisiin. Jokaisella medialla, musiikista televisioon ja uutisista mainontaan, on monia spektaakkelin muotoja; esimerkiksi musiikin maailmasta löytyy klassisen musiikin spektaakkeli, oopperaspektaakkeli, rock-spektaakkeli, ja viime vuosikymmeninä myös hip hop -spektaakkeli. Spektaakkelin muodot ja leviäminen muuttuvat ajan myötä ja lisääntyvät teknologisen kehityksen vaikutuksesta.

Tulkinnassani on monia mediaspektaakkelin tasoja ja kategorioita (Kellner 2003a, 2003b, 2005). Jotkut mediaspektaakkelit, kuten Dayanin ja Katzin mediatapahtumat (1992), ovat toistuvia mediakulttuurin ilmiöitä, jotka ylistävät vallalla olevia arvoja ja instituutioita sekä niihin liittyviä konfliktien ratkaisukäytäntöjä. Näihin kuuluvat loisteliaat mediatapahtumat, kuten Oscar- ja Emmy-gaalat, tai urheilutapahtumat, kuten Super Bowl tai jalkapallon MM-kisat. Ne kaikki ylistävät kilpailun ja voittamisen perusarvoja. Myös politiikka välittyy kasvavassa määrin mediaspektaakkelin kautta.

Terrorin spektaakkelit, esimerkiksi 9/11-terrori-iskut kaksoistorneihin ja Pentagoniin, eroavat huomattavasti sellaisista nyky-yhteiskuntaa juhlistavista tai toistavista spektaakkeleista kuin Debordin ”yhteiskunnan spektaakkeli” tai Dayanin ja Katzin analysoimat ”mediatapahtumat”, jotka kuvaavat sitä, miten poliittinen järjestelmä hyödyntää suoraa, seremoniallisia ja ennalta suunniteltuja televisioituja tapahtumia. Terrorin spektaakkelit ovat erittäin vahingollisia tapahtumia. Niitä toteuttavat poikkeuksellisin keinoin politiikkaa tai sotaa harjoittavat oppositioryhmittymät tai henkilöt. Ne alistavat yksilöt olemassa olevien instituutioiden ja johtohenkilöiden manipuloimiksi passiivisiksi objekteiksi, aivan samoin kuin Debordin kuvaamat tiedotusvälineiden ja kuluttajien spektaakkelit. Terrorin spektaakkelit tuottavat pelkoa, jonka tarkoituksena on demoralisoida hyökkäyksen kohteita. Konservatiiviset ryhmät, esimerkkinä presidentti Bushin hallinto, käyttävät tätä pelkoa hyväkseen viädäkseen läpi oikeiston esityksiä, kansalaisvapauksien leikkauksia ja yhteiskunnan militarisoimista.

Huomasin, että kotimaisia terroristeja, kuten Timothy McVeigh'tä, Columbinen kouluampujia, Virginia Technin verilöylyn toteuttajaa ja muita kouluammuskelijoita, yhdisti eräs asia: he kaikki tekivät itsestään mediaspektaakkelin, jonka kautta toivat julki kokemansa vääryydet ja saavuttivat kuuluisuutta. Tämä epäilemättä innoitti jäljitteleviä ampujia maailmanlaajuisesti.

3) Esimerkiksi Mark Juergensmeyer (2000) on kirjoittanut uudesta väkivallasta, eräänlaisesta terrorin teatterista, jossa väkivallan tarkoituksena on paitsi tuottaa kuolemaa myös juhlia väkivaltaa mahdollisimman näyttävästi, usein juuri median välityksellä.

Te näette yhteyden kouluammuntojen ja terrorismin välillä. Pidättekö, te professori Kellner, kouluampumisia terrorismin muotoa? Jos pidätte, niin mikä olisi näiden terroritekojen tarkoitus? Löydättekö eroja maiden välillä vai onko kyseessä globaali ilmiö?

DK: Kouluampumiset ovat ehdottomasti yksi terrorismin muoto, vaikka eroja onkin. Kohdistetulla terrorismilla on poliittisia tavoitteita, kun taas kouluampumatapaukset pohjautuvat enemmän yksittäisten ihmisten kokemille vääryyksille ja henkilökohtaisille kriiseille. Molemmissa muodoissa kuitenkin käytetään väkivaltaa päämäärien saavuttamiseksi, sekä luodaan spektaakkeli, jonka avulla saavutetaan julkisuutta ja joissain tapauksissa kuuluisuutta. Molemmat ovat selkeästi terrorin muotoja, joissa väkivallan avulla aiheutetaan pelkoa ja hävitystä. Kouluampumiset ja kotimainen terrorismi yleistyvät koko ajan globaalilla tasolla; on ollut kouluampumistapauksia esimerkiksi Suomessa, Saksassa, Kreikassa ja Yhdysvalloissa. Vaikka tapauksissa voi olla kansallisia eroja, niissä kaikissa on kyse ongelmallisista ja hyvin vihaisista nuorista miehistä, jotka väkivallan kautta ratkaisevat kriisinsä ja samalla saavuttavat julkisuutta.

4) Journalisti Dave Cullen on kirjoittanut kirjassaan Columbine (2009) maskuliinista narsistisesta raivosta, jota Columbinen koulusurmaajat edustavat. Myös Tomi Kii-lakoski (2009) tarttuu maskuliiniseen väkivallan kulttuuriin kirjoittaessaan Jokelan koulusurmista. Näyttää siltä, että suurin osa ns. mielivaltaisista joukkomurhaajista (engl. spree killers) eri puolilla maailmaa on nuoria miehiä. Tämä on myös asianlaita Suomessa.

Miten kuvailisitte yhteyttä koulujoukkomurhien, nykyisen maskuliinisen kulttuuri(e)n ja median välillä?

DK: Kouluampumiset ja satunnaiset aseella tehdyt väkivallanteot ovat lisääntyneet kaikkialla maailmassa viime kuukausina ja useimmiten niiden tekijät ovat miehiä. Tiedotusvälineiden lisääntyvä raportointi ilmiöstä harvoin, jos koskaan, liittää näitä verilöylyjä (rampage killings) miehiseen raivoon (male rage) ja miehisyyden kriiseihin. Mediassa ei tajuta, että väkivalta on patologinen keino ratkaista maskuliinisuuden kriisejä, tai että mediaa hyödyntämällä voi saavuttaa julkisuutta ja voittoa heikkouden ja syrjäytymisen tunteet. Tiedotusvälineillä on taipumus olla piittaamatta hypermaskuliinisuuden ja aseiden välisestä yhteydestä. Siksi ne eivät myöskään hahmota sitä, että nämä verilöylyt ovat miehille yksi tapa selvittää maskuliinisuuden kriisejä mediaspektaakkelin keinoin.

Viittaan "miehisyyden kriisillä" vallalla olevaan käsitykseen miehisyyden ja kovuuden yhteydestä. Jackson Katz (2006) kuvailee sitä "kovaksi varjoksi", väkivaltaisen määrätietoisuuden naamioksi tai julkisivuksi, joka peittää heikkoudet. Kriisi puhkeaa puuskittaisina väkivaltaisuuksina sekä murhina ja saa erittäin väkivaltaisia muotoja, kuten

poliittisia murhia, sarja- ja joukkomurhia, sekä koulu- ja työpaikka-ampumisia. Kaikissa tapauksissa kyse on miehistä ja aseista.

Miehisyyden kriisin pohjalla on miesten heikkenevät sosiaalis-taloudelliset mahdollisuudet. Nykyinen taloudellinen tilanne vain pahentaa asiaa. Osaltaan kriisin syntyä on edesauttanut myös media, joka toistuvasti osoittaa väkivallan olevan tapa ratkaista ongelmia. Miehisyyden kriisi liittyy myös sodan ja militarismin laajenemiseen Yhdysvalloissa, pitkän Vietnamin sodan kautta aina Bushin hallinnon sotilaallisiin väliintuloihin Afganistanissa ja Irakissa, sekä kiihtyvään sosiaaliseen väkivaltaan mediassa ja yhteiskunnassa yleensä.

5) Kirjanne viimeinen luku on nimeltään ”What is to be done?” (Mitä on tehtävissä?) Onko mitään tehtävissä? Jos on, niin minkälaiseen poliittiseen toimintaan olisi ryhdyttävä, jotta säästyttäisiin uusilta tragedioilta?

DK: Koska uskon, että kouluampumisilla on useita syitä, niin ratkaisujakin pitää olla useita. Ne kaikki liittyvät lopulta koulujärjestelmän ja yhteiskunnan rakennemuutoksiin. Tämä tarkoittaa uudenlaisia käsityksiä miehisyydestä, parempia mielenterveyspalveluja sekä kouluissa että yhteiskunnassa, tiukempaa asevalvontaa, opetussuunnitelmaa, johon kuuluu konfliktien rauhanomainen ratkaiseminen, kursseja väkivallattomuudessa ja rauhan tutkimusta sekä myötätunnon ja empatian opetusta. Näin estetään yhteiskunnallista syrjäytymistä.

On selvää, että yksi ratkaisu ongelmaan on järkevämpi asepolitiikka. On rohkaisevaa, että Virginia Technin ampumistapauksesta järkyttyneet ihmisryhmät ovat kampanjoineet asemessujen säädöksissä olevien porsaanreikien poistamiseksi. Ne sallivat aseiden oston ilman riittäviä taustatarkastuksia. ABC-kanavan 20/20-ajankohtaisohjelmassa näytettiin 10. huhtikuuta 2009 pätkä, jossa nuoret miehet ostivat ilman henkilöllisyystarkastusta useita aseita asemessujen sisätiloissa ja parkkipaikalla. Eli monissa osavaltioissa tätä porsaanreikää käytetään räikeästi hyväksi. Meidän on myös tarkasteltava internetin roolia ammuksien ja ampuma-aseiden lähteenä. Verkossa kuka tahansa voi omaksua virtuaalisen identiteetin ja hankkia tappavia aseita ja ammuksia. Ei ole ehkä sattumaa, että Virginia Technin ja Pohjois-Illinois’n yliopiston ampujat ostivat ampumatarvikkeita samasta online-palvelusta.

Kasvava aseellinen väkivalta ja satunnaiset ammuskelut ovat kuitenkin laaja ongelma, jota ei hoideta yksin asevalvonnalla. Nyky-Yhdysvaltojen kouluissa, yliopistoissa, työpaikoilla, julkisilla paikoilla ja yhteisöissä on paljon syrjäytymistä, turhautumista, vihaa ja jopa raivoa. On selvää, että tarvitsemme parempia mielenterveyshoitolaitoksia ja ongelmallisten henkilöiden valvontaa. Meidän tulee valvoa myös instituutioita, kuten kouluja, ja järjestää parempia mielenterveyspalveluja taataksemme, että ihmiset saavat asianmukaista hoitoa ja ettemme ole jalostamassa tappajien sukupolvea. Esimerkiksi kouluissa ja yliopistoissa on pyritty takaamaan, että väkivalta- ja kriisitilanteita varten on olemassa omat suunnitelmansa ja että vaikeuksissa oleville opiskelijoille löytyy neuvonta- ja valvontaohjelmia. Kouluja olisi arvioitava sen perusteella, miten hyvin ne huolehtivat opiskelijoistaan ja tarjoavat turvallisen oppimisympäristön.

Lisäksi koulut voivat opettaa väkivallatonta konfliktien ratkaisua ja pitää kursseja medialukutaidossa, joka antaa vaihtoehtoja ja on kriittinen valtamedian ultra-väkivaltaisille miehisyyden malleille. Nuorten miesten ja naisten pitää puolestaan rakentaa terveempiä käsityksiä miehisyydestä ja naiseudesta ja tajuta väkivallan tuhoiset vaikutukset.

Sodan ja lisääntyvän köyhyyden aikakaudella väkivalta yhteiskunnassa todennäköisesti kuitenkin lisääntyy, joten satunnaiset ja suunnitellut ampumiset ovat ongelma, jonka tulemme varmasti kohtaamaan tulevaisuudessa. On kuitenkin tärkeää, että miehisyyden kriisejä, sosiaalista syrjäytymistä ja väkivallanpurkauksia käsitellään kunnolla eikä turvauduta yksinkertaisiin kategorisointeihin, kuten mielen-terveyteen: ”Hän on vain hullu.” Psykkinen sairaus on monimutkainen ilmiö, jolla on erilaisia syitä ja ilmiäsuja. On myös tärkeää, ettei internetistä, mediasta, reseptilääkkeistä tai jostain muusta yksittäisestä tekijästä tehdä syntipukkia. Ne voivat hyvinkin olla osasyllisiä väkivallanpurkauksiin, mutta eivät kuitenkaan ongelman perussy. Pikemminkin meidän tulisi ymmärtää kouluammuntaongelman vakavuus ja keksiä erilaisia ratkaisuja, joiden avulla voimme luoda entistä antoisamman ja inhimillisemmän yhteiskunnan.

Kiitokset haastattelun suomentajalle Timo Kylmälälle.

Kirjallisuus

- Baudrillard, Jean (1985). *Simulacres et simulation*. Paris: Galilée Editions.
- Burns, Ronald & Crawford, Charles (1999). School shootings, the media, and public fear: Ingredients form oral panic. *Crime, Law, and Social Change* 32: 2, 147–168.
- Chyi, Hsian Iris & McCombs, Maxwell (2004). Media salience and the process of framing: Coverage of Columbine school shootings. *Journalism and Mass Communication Quarterly* 81: 1, 22–35.
- Cullen, Dave (2009). *Columbine*. New York: Twelve Hachette Book Group.
- Dayan, Daniel & Katz, Elihu (1992). *Media events: The live broadcasting of history*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Debord, Guy (1967). *Society of the spectacle*. Detroit: Black and Red. (alkup. *La Société du spectacle*, 1967.)
- Hakala, Salli (2009). *Koulusurmat verkostoyhteiskunnassa: Analyysi Jokelan ja Kauhajoen kriisien viestinnästä*. Helsinki: Helsingin yliopisto, CRC/Viestinnän laitos.
- Hoikkala, Tommi & Suurpää, Leena (toim.) (2009). *Kauhajoen jälkipaini: Nuorisotutkijoiden ja ammattilaisten puheenvuoroja*. Verkkojulkaisusarja 25. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Juergensmeyer, Mark (2000). *Terror in the mind of god: The global rise of religious violence*. California: University of California Press.
- Juntunen, Laura (2009). Journalistinen etiikka kriisissä: Kiireen ja kilpailun haasteet toimittajien ammatilliselle itsekurille. *Media & viestintä* 32: 2, 31–47.
- Katz, Jackson (2006). *The Macho Paradox*. Naperville, IL: Sourcebook.
- Kellner, Douglas (1997). *Mediakulttuuri*. Tampere: Vastapaino.
- Kellner, Douglas (2003a). *Media spectacle*. London and New York: Routledge.
- Kellner, Douglas (2003b). *From September 11 to terror war: The dangers of the Bush legacy*. Lanham, Md: Rowman and Littlefield.
- Kellner, Douglas (2005). *Media spectacle and the crisis of democracy*. Boulder: Paradigm.
- Kellner, Douglas (2008). *Guys and guns amok: Domestic terrorism and school shootings from the Oklahoma City bombings to the Virginia Tech massacre*. Boulder, Col.: Paradigm Press.
- Kiilakoski, Tomi (2009). *Viiltoja: Analyysi kouluväkivallasta Jokelassa*. Nuorisotutkimusseura verkkojulkaisuja 28. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Larkin, Ralph, W. (2007). *Comprehending Columbine*. Philadelphia: Temple University Press.
- Muschert, Glenn (2007). Research in school shootings. *Sociology Compass* 1: 1, 60–80.
- Muschert, Glenn & Carr, Dawn (2006). Media salience and frame changing across events: Coverage of nine school shootings. *Journalism & Mass Communication Quarterly* 83: 4, 747–66.
- Newman, Catharine; Fox, Cybelle; Roth, Wendy; Mehta, Jal & Harding, David (2005). *Rampage: The social roots of school shootings*. New York: Basic Books.

- Oksanen, Atte & Räsänen, Pekka (2008). Yhteisöllisyys ja väkivalta. Koulusurmien kokeminen paikallistasolla. *Yhteiskuntapolitiikka* 73: , 652–58.
- O'Toole, Mary Ellen (2007). *The school shooter: A threat assesment perspective*. Critical Incident Response Group, National Center for the Analysis of Violent Crime. Virginia: FBI Academy. Paperi esitetty Opetusministeriön ja Helsingin Sanomien kutsuseminaarissa 29.1.2009, Helsinki.
- Raittila, Pentti; Johansson, Katja; Juntunen, Laura; Kangasluoma, Laura; Koljonen, Kari; Kumpu, Ville; Pernu, Ilkka & Väliaverronen, Jari (2008). *Jokelan koulusurmat mediassa*. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto
- Raittila, Pentti; Haara, Paula; Kangasluoma, Laura; Koljonen, Kari; Kumpu, Ville & Väliaverronen, Jari (2009). *Kauhajoen koulusurmat mediassa*. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto.
- Sumiala, Johanna & Tikka, Minttu (2009). Netti edellä kuolemaan – koulusurmat kommunikatiivisena ilmiönä. *Media & viestintä* 32: 2, 5-18.
- Sumiala-Seppänen, Johanna & Stocchetti, Matteo (2007) Rethinking the visual dimension of the social. Teoksessa: Stocchetti, Matteo & Sumiala-Seppänen, Johanna (toim.). *Images and communities: The visual construction of the social*. Helsinki: Gaudeamus, 9–24.